

Några enklare 16- och 1700-talsstolar bland Nordiska museets senare förvärf.

I Nordiska museets afdelning för de högre stånden har stolens historia länge endast bristfälligt belysts, men denna lucka har man särskildt på sistone måst vara betänkt på att fylla. Vid sträfvandet därefter ha visserligen inga sällsynta praktstycken blifvit förvärf-

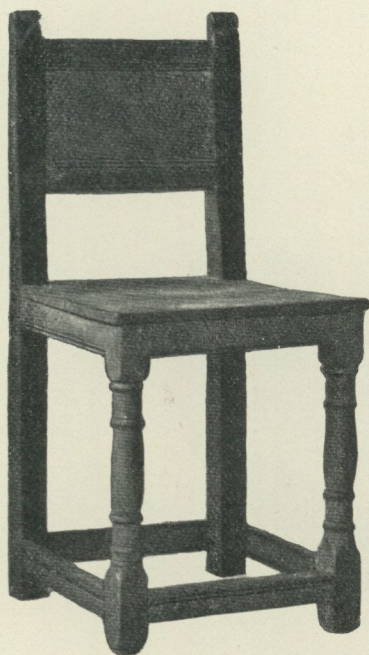

Fig. 1. Stol, ek, 1600-talets förra hälft. H. 0,95 m.

Fig. 2. Stol, ek, läderklädd, märkt 1683, fr. Gripsholm. H. 0,965 m.

vade, utan så godt som undantagslöst exemplar af enkla typer, hvilka likvisst ofta bättre än lyxmöblerna visa för vårt land karakteristiska skiftningar och utvecklingsformer. Förvärfven härröra från nära nog alla stilepoker från och med 1600-talets förra hälft.

En tidig 1600-tals typ representeras af stolen fig. 1, af ek med rak rygg, bestående af en rektangulär bricka, uppburen af fyrkantiga ståndare, som sluta med en enkel snidning strax ofvan densamma. Ståndarna äro i ett med bakbenen, hvilka med ett lågt anbragt kryss förbindas med de balustersvarfvade främre benen. Brickan är å denna stol ej dekorerad med målning eller snideri, hvilket dock ej sällan var fallet. Särskildt var det vanligt att där anbringa ägarens vapen eller initialer. Så finnas t. ex. i Statens Historiska Museum två stolar af denna typ med initialerna A. O. I. B. — Axel Oxenstjerna, Ingeborg Bååt. Detta slags stolar sakna stoppning och klädsel, möjligen ha de haft lösa dynor å rygg och sits. Grundformen är densamma hos de samtidigt och senare tillverkade klädda stolarna. Men å dessa ha ståndarnas afslutning afskurits för att underlätta klädseln's fästande, ryggens bricka har ersatts af en ram, och bakbenen äro liksom frambenen svarfvade. Klädseln täcker utom rygg och sits ryggståndare och armstöd, då sådana finnas, så att träet är synligt endast i underredet. Till klädsel nyttjades jämte tyg af olika sorter, stundom med broderi, äfven läder, hvilket är regel å de till våra dagar i oförändradt skick bevarade exemplaren.

I Nordiska museets lilla samling af sådana stolar kunna vi studera några af deras variationer. Enligt hvad märkena H. E. R. S. under krona och »Grim(!)sholm 1683» ge vid handen har stolen fig. 2 tillhört Gripsholms slotts möblering under riksänkedrottningens tid. Fram- och bakben äro gestaltade som balustrer med öfvergång i fyrkant upptill och nedtill och förbindas genom en lågt anbragt kryssram af kantställda slåar. Den i fig. 3 afbildade stolen har odelade balustrer till bakben, men har fått frambenen afdelade genom fyrkantiga mellandelar vid två tredjedelar af deras höjd för intappning af en krysspinn. Denna har tillkommit i följd däraf, att det nedre krysset ändrats, så att fram- och bakbenen förbindas af två liggande slåar och dessa sinsemellan af en dylik. Förändringen afsåg tydligen att vinna större bekvämlighet för den sittande. Å denna stol var endast krysspinnen mellan frambenen spiralvriden, medan andra, väl senare, stolar ha fått hela underredet svarfvadt i denna barocktidens älsklingsform. Andra skiftningar

hos denna stolstyp, hvilka kunna iakttagas å museets material, äro, att ryggen blifvit stoppad, medan från början lädret blott spänts hårdt på ramen, och att dess höjd och lutning ökas — drag af bekvämlighetssträfvanden, hvilka ytterligare stegras under 1700-talet.

Ehuru stående helt utom den i de föregående raderna afhandlade stolsgruppen må i korthet nämnas ett par otvifvelaktigt mindre vanliga taburetter, fig. 5, tillhörande museets förvärf under 1904. Trots

Fig. 3. Stol, ek, läderklädd 1650—1700. Norrtäljetrakten. H. 0,96 m.

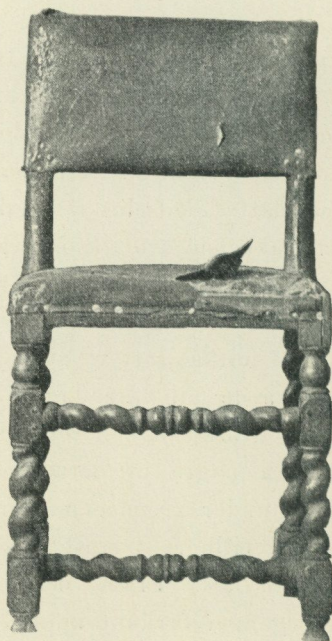

Fig. 4. Stol, ek, läderklädd, 1650—1700. Sorunda. H. 0,93 m.

sitt enkla material, björk, äga de ganska mycket af den franska Louis XIV-stilens förnäma hållning. Tyvärr sakna de klädsel och stoppning.

Af mera växlande art än 1600-talsstolarna äro de stolar från 1700-talet, hvilka under senare åren kommit till Nordiska museet. Två stolar af svartmålad björk med läderklädsel å sits och rygg förete i underredet drag erinrande om 1600-talet, medan ryggen med sitt svängda krön har en senare prägel.

Mera framträder en ny tids smak i två stolar af valnöt med inläggning å ryggbrickan af ljusare träslag. Sargerna visa spår af att sitsen varit af rottingsflätning, fig. 6.

Utan svårighet igenkännes i dessa möbler en engelsk karaktär, som för öfrigt starkt gör sig gällande i den rika stolsamling, hvar-ur de förskrifva sig, nämligen adjunkten Nilssons i Skara. Sedan de nilssonska samlingarna kommit i Göteborgs musei ägo, bereddes Nordiska museet tillfälle att köpa ett antal för det förra ej erforderliga stolar, hvaribland somliga äro ganska ovanliga och intressanta. I några varieras den för enklare stolar under rokokotiden gängse typen med svängda framben och svängd rygg med en bricka mellan tvenne ståndare, fig. 7. Medan de ur Nilssons samling komma stolarna af detta slag, med all sannolikhet af västgöta tillverkning, icke visa några drag erinrande om fransk rokokodekoration, är detta däremot fallet med liknande möbler från Mälardalen, hvarpå fig. 8, inköpt i Stockholm (två stycken lika), utgör ett exempel. Ryggkrön och sarg smyckas af väl skurna musslor, och

benens öfvergång i sargen förmedlas af bladornament. En 1904 inköpt soffa med låg sits och släta skärmar som stöd för rygg- och sidodynor visar alldeles öfverensstämmande dekorationer å sarg och ben.

En grupp för sig bilda de stoppade stolarne, som museet erhöll ur de nilssonska samlingarna. Visserligen sakna de utan undantag sin ursprungliga klädsel, men ha i alla fall stoppningen kvar och äga för oss ett särskildt intresse genom sin egenskap af förebilder till vissa från och med 1800-talets midt och in på 1890-talet gängse fätöljtyper. En fätölj som fig. 9, af björk, ursprungligen målad benhvit, är i sin enkelhet en ganska tilltalande lösning af uppgiften. Just denna typ återfinnes försämrade under 1850- och 60-talen. Äfven en fätölj, med träet synligt endast i ben och sarg, är oss väl bekant från tider, hvilka ligga nära vår egen.

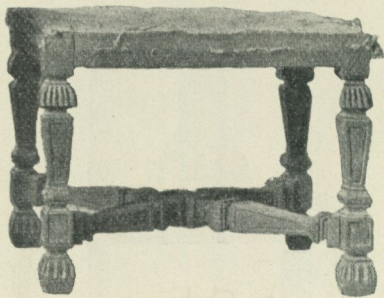

Fig. 5. Taburett, björk, 1600-talets slut. H. 0,38 m.

Bland de senare årens förvärf förekomma icke några gustavianska stolar med franska Louis XVI-former, men däremot en del enkla exemplar, visande blandning af den nya antikiserande smaken och intryck från Englands rokoko. En sådan, som har Stockholms Stolmakareämbetes stämpel, är af björk och ursprungligen målad ljusblå. Med anledning af sistnämnda faktum må erinras om, att

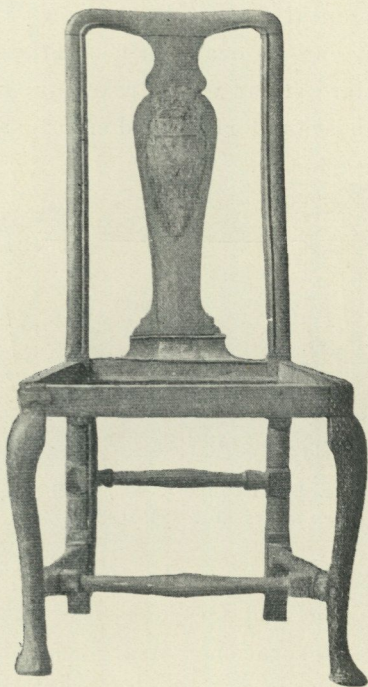

Fig. 6. Stol, valnöt med inläggning; 1700-talets förra hälft. Nilssons samling. H. 1,04 m.

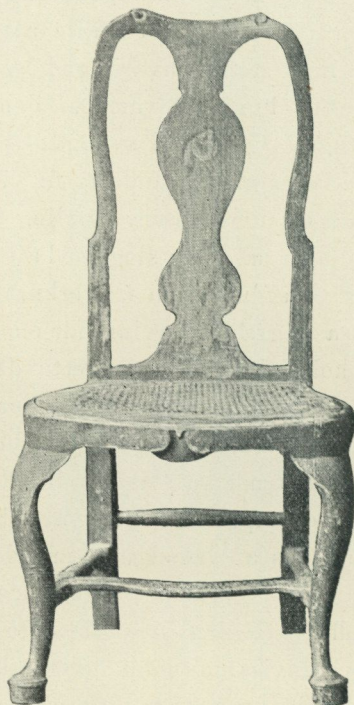

Fig. 7. Stol, björk, oljemålad ljusbrun rottingsits; 1700-talets midt. Nilssons samling. H. 1,08 m.

de enkla 1700-talsstolarna ingalunda till öfvervägande del varit målade hvita och aldrig i hvitt och guld, som varit så vanligt vid modern »restaurering», utan växlat i glada och bjärta färger, ännu mången gång skönjbara under lager af senare öfvermålning.

Den sengustavianska epokens utprägladt engelska stilskiftning representeras af stolar af björk, målade i en varm brunröd ton, och

af en stol af mahogny med spjälrygg, upptill smyckad med sparsam skulptur. Med en stol af svartbetsad björk med rottingssits och en annan af samma träslag, hvitmålad och klädd med gråblått linne, äro vi redan hunna in på 1800-talet. Det är posthuma ättlingar af

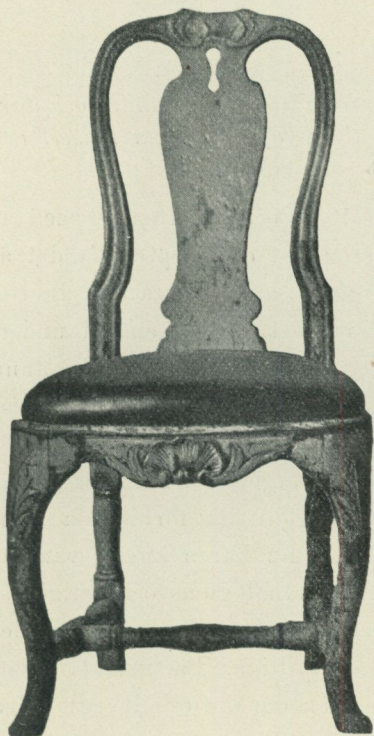

Fig. 8. Stol, björk, oljemålad hvit, läderklädsel, 1700-talets midt; H. 1 m.

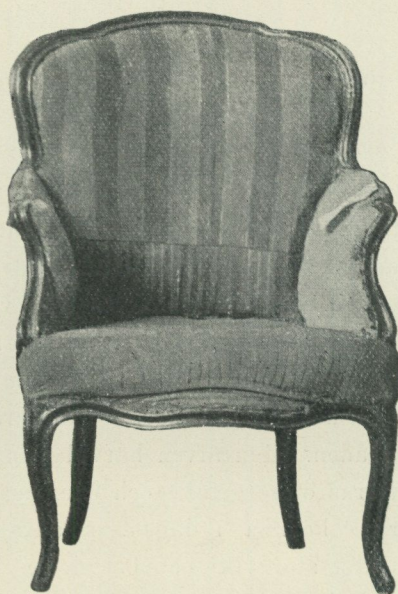

Fig. 9. Fåtölj, björk, oljemålad gulhvit; 1700-talets midt; Nilssons samling. H. 1,05 m.

antikens sirliga bronsmöbler vi här se framför oss, och trots förenkling och förgrofnings äga de ännu nog af stil för att tilltala oss i långt högre grad än deras efterträdare längre fram under århundradet.

Axel L. Romdahl.